

Jurisprudencija, 2003, t. 42(34); 5–11

1. TEISĖS FILOSOFIJA

SAŽININGUMO PRINCIPO ĮGYVENDINIMAS

Algis Norkūnas

Lietuvos Aukščiausiasis Teismas
Gynėjų g. 6, 2725 Vilnius
Telefonas 261 68 47
Elektroninis paštas A.Norkunas@tic.lt

Pateikta 2002 m. gruodžio 21 d.

Parengta spausdinti 2003 m. spalio 2 d.

Recenzavo Lietuvos teisės universiteto Teisės fakulteto Kriminologijos katedros profesorė habil. dr.

Jūratė Galinaitytė ir šio fakulteto Civilinės ir komercinės teisės katedros docentas dr. Antanas Rudzinskas

S a n t r a u k a

Sąžiningumas straipsnyje nagrinėjamas kaip objektyvi kategorija. Jo turinys bandomas atskleisti remiantis galiojančio Lietuvos Respublikos civilinio kodekso nuostatomis. Autorius nagrinėja, kokios prezumpcijos, susijusios su sąžiningumu, įtvirtintos galiojančiame Civiliniame kodekse, kokios yra reikšmingos praktinės jų taikymo nuostatos. Pateikiami teismų praktikos pavyzdžiai, rodantys naujausias tendencijas formuojant bendrą teismų praktiką, taikant sąžiningumo principą. Autorius aiškina, kaip jis supranta sąžiningumo turinį nusakančias nuostatas, kad asmuo „žino“ ir „turi žinoti“. Remiantis galiojančiu įstatymu ir naujausia teismo praktika pateikiama nuomonė, kaip praktiškai turi veikti sąžiningumo, teisingumo ir protingumo principai. Bandoma numatyti, kokie būtų vienos ar kitos krypties teismų praktikos padariniai.

Įžanga

Sąžiningumo, kaip principo, turinys nusakomas pagal protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Tai reiškia, kad sąžiningas yra tas asmuo, kuris veikia *rūpestingai, teisingai*, t. y. taip, kaip tokioje pačioje situacijoje elgtųsi *bonus pater familias*. Elgesio vertinimo kriterijai yra du – objektyvusis ir subjektyvusis. Ar objektyviuoju požiūriu asmuo sąžiningas, nustatoma pagal tai, ar jis privalėjo ką nors žinoti, ką nors daryti ar nedaryti. Šiuo atveju kyla klausimas, kokios yra asmens privalėjimo žinoti ir privalėjimo veikti ribos. Jas nustato atitinkantys asmens situaciją protingi ir teisingi reikalavimai. Ar asmuo faktiškai yra sąžiningas (subjektyvus sąžiningumas), spręstina pagal subjektyvius gebėjimus ir galimybes konkrečioje situacijoje – ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti. Aptarkime, kaip sąžiningumą objektyviuoju požiūriu apibrėžia galiojantis Civilinis kodeksas.

Sąžiningumo turinys pagal Civilinį kodeksą

Valdymo arba nuosavybės teisėms atsirasti svarbios sąžiningumo definicijos pateiktos Civilinio kodekso [1] 4.26 straipsnio 3 dalyje, kur sakoma, kad sąžiningu valdymo atsiradimu laikomas daikto valdymo atsiradimas, kai valdyti pradedantis asmuo yra įsitikinęs, jog niekas neturi daugiau už jį teisių į daiktą, kurį jis pradeda valdyti, o 4.70 straipsnyje kalbama, kad įgyjamą senatimi įgyjantis daiktą asmuo užvaldymo metu turi būti pagrįstai įsitikinęs, jog niekas neturi daugiau už jį teisių į užvaldomą daiktą, o įgydamas šį daiktą kaip nuosavybę neturi žinoti apie kliūtis, trukdančias įgyti jam daiktą nuosavybės teise, jeigu tokių kliūčių būtų. Civilinio kodekso 4.96 straipsnis sąžiningą įgijėją apibrėžia kaip asmenį, kuris nežinojo ir neturėjo žinoti, kad daiktas įgytas iš asmens, neturėjusio teisės jo perleisti nuosavybėn.

Sudarant sandorius reikšmingos yra Civilinio kodekso 1.82 straipsnio nuostatos. Nurodoma, kad šalis, kuri žinojo ar turėjo žinoti, kad sandoris prieštarauja privataus juridinio asmens veiklos tikslams, veikė nesąžiningai.

Sutarčių teisės nuostatose pateikta nesąžiningo asmens elgesio pavyzdžių, kurie paties įstatymo leidėjo vertinami kaip nesąžiningi. Tai aiški nuoroda, kokį asmens elgesį įstatymas laiko neatitinkančiu protingumo ir teisingumo reikalavimų. Pagal Civilinio kodekso 6.163 straipsnį pradėjimas derybų arba derėjimasis, kai derybų metu šalis neturi tikslo sudaryti sutartį, yra vertinama nesąžiningu elgesiu. Tai nuoroda į neprotingą, todėl teisiškai nepriimtina elgesį. Kodekso 6.243 straipsnyje numatyti konkretūs elgesio būdai apibrėžiami kaip nesąžiningi veiksmai. Tai prievarta, grasinimas ir apgaulė. Tokio pobūdžio veiksmy priešingumas teisei ir teisingumo reikalavimui yra akivaizdus. Kodekso 6.188 straipsnyje apibrėžtos nesąžiningos vartojimo sutarčių sąlygos. Jų pavyzdžiai išvardyti minėtos normos 2 dalies 1–18 punktuose. Tai nebaigtinis sąrašas, nes 3 dalis leidžia teismui pripažinti nesąžiningomis ir kitas vartojimo sutarties sąlygas, jei jos atitinka nurodyto straipsnio 1 ir 2 dalyse nustatytus kriterijus. Kodekso 188 straipsnio 1 dalyje kalbama apie sąžiningumo kriterijų neatitinkančias sąlygas. Kadangi sąžiningumo aspektai siejami su protingumu ir teisingumu, tai sąlygos neturi atitikti šių reikalavimų. Kodekso 188 straipsnio 2 dalis numato, kad nesąžiningų vartojimo sutarčių sąlygų kriterijai yra: 1) sąlygos šalių nebuvo individualiai aptartos; 2) jos iš esmės pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą bei vartotojo teises ir interesus.

Su sąžiningumu siejamos prezumpcijos

Asmens sąžiningumas preziumuojamas. Tai visuotinai pripažinta nuostata, tačiau galiojančiame Civiliniame kodekse nėra normos, kurioje tiesiogiai ši prezumpcija būtų suformuluota. Kadangi kodekso nuostatos aiškintinos sistemiskai (CK 1.9 str.), tai išvada apie asmens sąžiningumą darytina iš kitų kodekso normų ir visuotinai teisėje pripažinto sąžiningumo principo. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos civilinės bylos Nr. 3K–3–710/2002 nutartyje bei kitose nutartyse asmens sąžiningumo prezumpcijos įtvirtinimas galiojančiame Civilinio kodekse grindžiamas 4.26 straipsnio 2 dalimi [6].

Pabrėžtini keli aspektai, reikšmingi teisingam šios nuostatos taikymui. Pirma, galiojant sąžiningumo prezumpcijai sąžiningumo nereikia įrodinėti. Antra, sąžiningumo prezumpcija gali būti paneigta, t. y. ji neužkerta kelio patvirtinti asmens nesąžiningumą. Prezumpcijos nustatymas yra reikšmingas įrodinėjimo naštos paskirstymo požiūriu. Sąžiningumo prezumpciją turintis asmuo neprivalo įrodinėti savo sąžiningumo. Jis gali naudotis savo teise teikti įrodymus apie tai. Darant išvadą dėl nustatytų faktinių aplinkybių, susijusių su sąžiningumu, turi būti svarstoma, ar įrodytas asmens nesąžiningumas, t. y. ar paneigta sąžiningumo prezumpcija.

Civilinis kodeksas yra įtvirtinęs priešingas – nesąžiningumo – prezumpcijas. Kreditoriaus interesus pažeidusio sandorio šalys buvo nesąžiningos, jeigu yra kodekso 6.67 straipsnyje numatytos aplinkybės. Civilinėje atsakomybėje preziumuojama skolininko kaltė (CK 6.248 str.). Pabrėžtina, kad nesąžiningumo prezumpcija yra bendro principo išimtis.

Išimtinės nuostatos turi būti taikomos tais atvejais ir tik esant toms aplinkybėms, kurioms jos nurodytos.

Sudarius kreditoriaus interesus pažeidusį sandorį pažymėtina, kad nesąžiningumo prezumpcija nustatyta šį sandorį sudarančioms šalims. Vadinas, nuostatos, išvardytos kodekso 6.67 straipsnyje, negali būti taikomos kitiems asmenims kaip jų nesąžiningumo išankstinė nuostata. Kitiems asmenims kodekso 6.67 straipsnyje numatytos aplinkybės gali būti taikomos kaip sąžiningumo vertinimo matas, tačiau ne kaip asmens elgesio išankstinis teisinis vertinimas, su kuriuo siejama įrodinėjimo pareiga paneigti nesąžiningumą. Pavyzdžiui, sandorio, kurio sudarymas nesusijęs su kreditoriaus teisių pažeidimu, šalys naudojasi sąžiningumo prezumpcija, todėl reikėtų įrodinėti šių sandorio šalių nesąžiningumą. Paminėta įstatymo nuostata reikšminga tuo, kad joje išdėstyta įstatymo leidėjo pozicija, kai asmens veiksmai traktuojami kaip nesąžiningi sudarant dalį sandorių. Nepaisant to, ar konkrečiu atveju bus nustatytos aplinkybės, leidžiančios vadovautis nesąžiningumo prezumpcija, tai netrukdo įrodyti nesąžiningumą, t. y. aplinkybes, kad asmuo, sudarydamas sandorį, žinojo arba turėjo žinoti, kad perleidžiant turtą bus pažeidžiami kreditoriaus interesai.

Teismų praktikoje pasitaikė klaidų, susijusių su netinkamu nesąžiningumo prezumpciją nustatančių normų taikymu. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo civilinės bylos Nr. 3K–3–926/2002 žemesniųjų instancijų teismų dokumentai rodo, kad pirmosios instancijos teismas nesvarstė asmens sąžiningumo fakto ir dėl jo nepareikšė nuomonės taikydamas restituciją. Apeliacinės instancijos teismo nutartyje sandorio šalies nesąžiningumo prezumpcija taikyta pagal Civilinio kodekso 6.67 straipsnį tik dėl to, kad sandoriu pažeisti kreditoriaus interesai. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegija nutartyje nurodė, jog vien kreditoriaus interesų pažeidimo fakto neužtenka, kad būtų galima taikyti Civilinio kodekso 6.67 straipsnio nuostatas, t. y. preziumuoti nesąžiningumą. Turi būti nustatyta bent viena aplinkybė, numatyta normos 1–8 punktuose [11]. Teismų sprendimai buvo panaikinti dėl netinkamo materialinės teisės normos taikymo.

Civilinėje atsakomybėje numatyta skolininko kaltės prezumpcija kaip sąžiningumo principo išimtis. Ji gali būti taikoma ribotai. Pirma, ji galima tik civilinės atsakomybės atveju. Antra, ji nereiškia bet kurio asmens kaltumo, o tik skolininko, kuriam taikoma atsakomybė dėl kaltės (CK 6.248 str.). Įrodinėjimo požiūriu tai reiškia, kad savo sąžiningumą – kaltės nebuvimą – turi įrodyti skolininkas. Kreditorius neturi įrodyti skolininko kaltės, tačiau tai neatima jam teisės teikti kaltumo įrodymų. Darant galutinę išvadą, ar nustatyta kaltė, turi būti vadovaujama tuo, ar skolininkas paneigė kaltę, o ne tuo, ar kreditorius ją įrodė.

Ką reiškia „žinojo“ ir „turėjo žinoti“

Asmens sąžiningumas vertinamas pagal tai, ar asmuo ką nors žinojo arba turėjo žinoti. Žinojimas turi būti suprantamas kaip asmens turėjimas tam tikrų duomenų. Vienu atveju įstatymas reikalauja, kad asmuo žinotų apie tam tikras aplinkybes (CK 4.97 str.). Kitu atveju kalbama, kad asmuo neturi tam tikrų aplinkybių žinoti (CK 4.96 str.). Kaip jau minėta, sąžiningo valdymo atsiradimas arba valdymas, turintis reikšmės įgyjamajai senačiai, siejamas su žinojimu, kuris apibūdinamas kaip valdyti pradedančio asmens įsitikinimas arba pagrįstas įsitikinimas, kad niekas neturi daugiau už jį teisių į daiktą, kurį jis pradeda valdyti. Asmens įsitikinimas konkrečiu atveju yra subjektyvus, tačiau objektyviai įmanoma patikrinti, ar jis pagrįstas. Jeigu pagal faktinius duomenis bet kuris atidus ir rūpestingas analogiško teisinio santykio dalyvis nedvejodamas galėtų spręsti, jog kliūčių valdyti nėra, tai būtų galima kalbėti apie asmens įsitikinimą arba pagrįstą įsitikinimą ir atitinkamai jo sąžiningumą.

Civilinio kodekso 1.82 straipsnio 1 dalis (kartu su 2.83 str. 1 d., 2.84 str. 3 d.) nesąžininga sandorio šalimi įvardija asmenį, kuris žinojo arba susiklosčius aplinkybėms negalėjo nežinoti. Šioje nuostatoje tiesiogiai nepasakyta, kad asmuo, sudarydamas sandorį, privalo domėtis sandorio aplinkybėmis, tačiau galioja bendras reikalavimas elgtis atidžiai ir rūpestingai. Praktikoje nuostata apie žinojimą arba įsitikinimą nesunkiai patikrinama, nes galima

pateikti faktinių įrodymo duomenų, kuriais disponavo žinojimo arba nežinojimo reikalavimus vykdančiam asmuo.

Paaiškinti, ką reiškia „turėjo žinoti“, keblu. Ar tai traktuotina kaip pareiga, jeigu taip, tai kokios yra pareigos domėtis arba rinkti duomenis ribos.

Tiesioginio atsakymo galiojančio Civilinio kodekso nuostatose nėra. Sisteminiis kodekso nuostatų aiškinimas, esami komentarai ir formuojama teismų praktika „turėjimą žinoti“ traktuoja kaip pareigą. Teismų praktikoje randasi tam tikri tinkamo šios pareigos įgyvendinimo reikalavimai.

Aiškinant „turėjimo žinoti“ prasmę, manytume, būtina atkreipti dėmesį į Civilinio kodekso 2.147 straipsnio 3 dalies nuostatą: atstovavimo pabaigos faktas prieš sąžiningus trečiuosius asmenis negali būti panaudotas, išskyrus atvejus, kai asmuo atstovavimo pabaigos faktą žinojo arba turėjo žinoti, bet nesužinojo dėl savo paties neatidumo. „Turėjimas žinoti“ šiuo atveju yra siejamas su asmens pareiga veikti atidžiai. Atidumo stoka pagal šią įstatymo nuostatą apibūdinama kaip asmens nesąžiningumas.

Teisės normose asmeniui - sandorio šaliai - tiesiogiai neliepiama išsamiai domėtis sudaromo sandorio aplinkybėmis. Pateiktos formuluotės rodo, kad išvada apie turėjimą žinoti yra siejama su asmens atidumu arba su susiklosčiusiomis aplinkybėmis. Iš Civilinio kodekso 1 knygos komentaro galima suprasti, kad „turėjimas žinoti“ reiškia tai, ar asmuo tinkamai įvykdė savo pareigą išsiaiškinti tam tikras aplinkybes [3, p. 77]. Žinojimas atsiskleidžia per asmens įsitikinimą, susiformuojantį faktiškai turimų duomenų pagrindu. Asmeniui jie gali būti prieinami susiklosčiusius tam tikroms aplinkybėms arba jam atsidūrus tam tikroje faktinėje situacijoje. Tuo tarpu „turėjimas žinoti“, jeigu jis apibrėžiamas kaip pareiga aktyviai veikti, asmenį įpareigotų pačiam imtis priemonių rinkti informaciją, o ne likti pasyviu informacijos vertintoju. Taigi „turėjimas žinoti“ gali būti apibrėžiamas kaip pareiga išnaudoti galimybes gauti informaciją.

Taikant šias nuostatas praktikoje susiduriama su klausimais, kokios apimtys reikalavimai dėl „turėjimo žinoti“ būtų tinkamai įgyvendinti. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos civilinės bylos Nr. 3K-3-898/2002 nutartyje pareikšta nuomonė dėl sandorio, kuris pažeidžia kreditoriaus interesus, šalių pareigos išnaudoti galimybes gauti informaciją tinkamo vykdymo. Teisėjų kolegija argumentavo, kad turto įgijėjui reikia būti apdairiam: 1) protingomis priemonėmis išsiaiškinti, ar būsimoji sandorio šalis yra skolininkė, 2) konkrečioje situacijoje įvertinti, ar sandoris nepažeis kreditoriaus interesų. Pasidomėjimo pareigos ir tokių jos ribų nustatymas pateisinamas paties įgijėjo siekimu užsitikrinti civilinių teisinių santykių stabilumą [7].

Įgijėjas, vykdančias pareigą išsiaiškinti, ar kitas asmuo turi teisę perleisti jam turtą, neabejotinai privalo susipažinti su registru duomenimis. Svarstyta, ar to užtenka, jei registro duomenyse nurodyta, jog turto perleidimas nėra suvaržytas, turto areštai, įkeitimai panaikinti ir savininko teisės šiuo metu nėra kitaip apribotos. Vienareikšmiškai atsakyti keblu. Manytume, jog tai teismų praktikos pasirinkimo reikalas. Jeigu būtų pasirinkta, kad registro duomenų užtenka, įgijėjas, susipažinęs su registro pažyma, turėtų būti pripažįstamas tinkamai įvykdžiusiu pareigą gauti informaciją. Jeigu būtų pripažinta, kad registro duomenų neužtenka, reikėtų suformuoti aiškius informacijos rinkimo reikalavimus, keliamus įgijėjui. Teismų praktikos reikalavimai šiuo klausimu turi būti aiškūs. Minėta nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-898/02 rodo, kad teismai linkę plačiai traktuoti pareigą gauti informaciją, neapsiriboti vien registro duomenimis. Teisėjų kolegija nutartyje yra pažymėjusi, kad neturi būti suabsoliutinama tai, kad turto areštas buvo panaikintas. Turto įgijėjas privalo pasidomėti, ar objektyviai nebus pažeisti kreditoriaus interesai, nors turto areštas arba kitokie suvaržymai jau būtų panaikinti [7].

Platesnis pareigos traktavimas reikštų tam tikrą civilinės apyvartos ribojimą, nes sandorių dalyviai privalėtų atlikti daugiau veiksmų, turėtų kruopščiau nagrinėti jų sudarymo aplinkybes. Manytume, kad būtina pusiausvyra, užtikrinanti asmenų pažeistų teisių gynimą pernelyg nesuvaržant teisinių santykių dalyvių neprotingais reikalavimais. Reikalavimai domėtis sudaromu sandoriu gali būti suprantami kaip pareiga aiškintis sandorio subjekto ypatybes, turto perleidėjo ketinimus, turto perleidimo priežastis, kitus reikšmingus aspektus, taip

pat žinoti ir vykdyti įstatymus. Ar ši pareiga įgyvendinta tinkamai, galima spręsti iš to, ar asmuo atliko toje situacijoje teisėtus, jam prieinamus ir protingai galimus numatyti veiksmus. Pavyzdžiui, jei perleidžiamame bute gyvena kiti asmenys, įgijėjas privalėtų pasidomėti, kokių pagrindų jie naudojami gyvenamajai patalpa. Iš to turėtų daryti išvadas, ar vien perleidėjas yra turto savininkas. Jeigu turtas yra buvęs areštuotas, apdairus įgijėjas privalėtų pasidomėti, ar turto perleidėjas atsiskaitė su kreditoriumi. Jei realizuojamas susituokusio asmens turtas, atidus asmuo turi išsiaiškinti, ar tai perleidėjo asmeninė nuosavybė.

Civilinio kodekso 4.96 straipsnio 2 dalis numato, kad nekilnojamasis daiktas gali būti išreikalautas iš sąžiningo įgijėjo, jeigu savininkas turtą prarado dėl kitų asmenų padaryto nusikaltimo. Pažymėtina, kad kodekso 4.96 straipsnyje kalbama apie sąžiningo įgijėjo garantijas. Jeigu turto įgijėjui nustatysime reikalavimą įvertinti, ar teisėtai elgiasi kita sandorio šalis ar asmuo, dalyvaujantis sudarant sandorį, o įgijėjas pareigos nevykdys, tai jis negalės būti laikomas sąžiningu ir neturės teisės į Civilinio kodekso 4.96 straipsnio numatytą apsaugą. Tai susiję su sąžiningumo principo sąveikos su kitais principais klausimu, ir apie tai kalbėsime toliau. Kol kas pasakytina, kad didesnių reikalavimų, susijusių su pareiga pasidomėti kito asmens elgesio teisėtumu, iškelimas turto įgijėjui įtvirtinamas naujausioje teismų praktikoje. Manytina, kad tam tikromis aplinkybėmis iš turto įgijėjo būtų protinga reikalauti, kad jis įvertintų, ar kita sandorio šalis ar net sandorio dalyvis (pvz., atstovas, turtą realizuojantis antstolis) elgiasi teisėtai.

Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos nutartyje, priimtoje civilinėje byloje Nr. 3K–3–990/2002, konstatuota, kad sąžiningumo principas neatskiriamas nuo kitų teisės principų, pirmiausia nuo teisingumo principo, todėl negalima neteisėtų sandorių dalyvių besąlygiškai pripažinti sąžiningais [8], o nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K–7–1126/2002 teigiama, kad sandorio dalyvio sąžiningumas negali būti nagrinėjamas atskirai nuo nagrinėjamo sandorio teisėtumo klausimų. Teisėtumo principas reikalauja, kad visi civilinių teisinių santykių dalyviai elgtųsi teisėtai [9]. Manytume, kad tokios išvados visiškai atitinka sąžiningumo reikalavimus. Asmuo gali būti nepripažįstamas sąžiningu įgijėju, jeigu jis įgijo turtą varžytynėse, vykdytose šiurkščiai pažeidžiant įstatymus, ir jeigu tie pažeidimai teismo pripažinti esminiais. Čia reiktų panagrinėti, kaip sąžiningumo principas turi būti derinamas su teisingumo ir protingumo principų reikalavimais.

Sąžiningumo ir kitų principų derinimas

Sąžiningumo principas teismo taikomas kartu su teisingumo ir protingumo principais. Tai išplaukia iš Civilinio kodekso 1.5 straipsnio 4 dalies. Ši bendra nuostata nepateikia principų derinimo mechanizmo. Būtinumą taikyti šiuos principus sprendžiant bylas yra nurodęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas (pvz., nutartyje civilinėje byloje Nr. 3K–3–1066/2002) [10].

Sandorių negaliojimo atveju sąžiningumo principo įgyvendinimo nuostatos pateiktos Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 4 dalyje ir 4.96 straipsnio 1, 2 ir 3 dalyse. Pagal jas turtas, buvęs pripažinto negaliojančiu sandorio dalyku, negali būti išreikalautas iš sąžiningai jį įgijusio asmens. Manytume, jog nurodytų reikalavimų vykdymas kartu taikant teisingumo ir protingumo principus nereiškia, kad teismas gali iš sąžiningo turto įgijėjo išreikalauti turtą, jei taikytinos normos teigia priešingai. Teismui neužtektų argumentuoti, jog reikia taikyti teisingumo ir protingumo principus. Toks sprendimas reikštų ne ką kita, kaip vienu principų įgyvendinimą paneigiant kitą principą. Atsižvelgdami į anksčiau išdėstytus sąžiningumo principo kriterijus galime daryti išvadą, kad pagal teisingumo ir protingumo reikalavimus teismas turi daryti išvadas, ar asmuo buvo sąžiningas. Taigi būtų užtikrinamas tinkamas teisingumo, protingumo ir sąžiningumo principinių nuostatų įgyvendinimas. Būtent tokį suderinimo principą pasirinko Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus išplėstinė teisėjų kolegija civilinėje byloje Nr. 3K–78–61/2002. Išplėstinė teisėjų kolegija konstatavo, kad turto pradinės vertės akivaizdi neatitiktis iš varžytinių parduodamo tos vietos turto rinkos vertės galėjo būti žinoma ir pirkėjams, jeigu jie būtų buvę apdairūs. Dėl to objektyviai jie negali būti pripažinti sąžiningais turto įgijėjais [5]. Šioje nutartyje sąžiningumo principo suderinimo su teisingumo ir

protingumo reikalavimais būdas atitinka Civilinio kodekso 1.80 straipsnio 4 dalyje ir 4.96 straipsnyje nustatytus reikalavimus taikyti teisinę apsaugą sąžiningam įgijėjui, o jo sąžiningumą atskleisti per protingumo ir teisingumo reikalavimus (CK 1.5 str.) atitinkantį elgesį.

Jeigu būtų konstatuotas asmens sąžiningumas, tai asmuo naudotųsi teisine apsauga, kuri teikiama sąžiningam asmeniui. Jeigu asmens elgesys būtų įvertintas kaip nesąžiningas, tai taikytinos teisinės priemonės būtų jo atsakomybė, atsisakymas ginti jo pažeistą teisę arba suteikti įstatymo numatytą apsaugą, kuri suteikiama sąžiningam asmeniui.

Išvados

Nesąžiningu elgesiu laikytinas atidumo, apdairumo, rūpestingumo reikalavimų neatitinkantis veikimas ir teisės aktų neatitinkantis elgesys (smurtas, apgaulė, prievarta, sukčiavimas), taip pat asmens neveikimas, pasireiškiantis pareigos išsiaiškinti tam tikras aplinkybes nevykdymu.

„Turėjimas žinoti“ aiškintinas kaip asmens pareiga veikti aktyviai. Asmens neveikimas, pasireiškiantis nepagrįstai nerealizuota galimybe žinoti apie savo veiksmų žalą kitam asmeniui, vertintinas kaip šios pareigos nevykdymas ir todėl nesąžiningas elgesys.

LITERATŪRA

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Žinios. 2000. Nr. 74-2262.
2. Civilinė teisė: vadovėlis. – Kaunas: Vijusta, 1997.
3. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. – Vilnius: Justitia, 2001.
4. Емельянов В. И. Разумность, добросовестность, незлоупотребление гражданскими правами. – Москва, 2002.
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. spalio 1 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-861/2002 Dž. Cecchladse v. Teismo antstolių kontora prie Vilniaus miesto antrojo apylinkės teismo ir kt., www.litlex.lt/lat/, bylų kategorija 15.2.1.1.
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-710/2002 AB „Litimpeks bankas“ v. UAB „Pajūrio paslaptys“ ir kt., ten pat, bylų kategorija 15.2.1.1.
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. birželio 19 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-898/2002 A. Safonovas v. T. Safonova, ten pat, bylų kategorija 31.6.1.
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 10 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-1126/2002 A. ir P. E. Džiuvės v. Teismo antstolių kontora prie Kėdainių rajono apylinkės teismo ir kt., ten pat, bylų kategorija 118.
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-990/2002 V. Jasukaitytė ir kt. v. E. Panusevič ir kt., ten pat, bylų kategorija 25.8.
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2002 m. rugsėjo 23 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-1066/2002 Vilniaus apskrities viršininko administracija v. L. Černiavskienė ir kt., ten pat, bylų kategorija 15.2.2.6.

Implementation of the Principle of Good Faith

Algis Norkūnas

The Supreme Court of Lithuania

SUMMARY

The article analyses good faith as an objective category. The attempt to reveal its content is based on the provisions of the current Civil Code of Lithuania. The author studies what presumptions related with good faith are established in the current Civil Code and what are the significant practical provisions for their application. The submitted examples from the court practice show the newest tendencies in the development of a unified court practice in applying the principle of good faith. The author presents the arguments for his understanding of the provisions that define the content of good faith as a person being “aware” or “should have been aware”. The opinion formed on the basis of the legislation in force and the most recent court practice is that practically the operation of the principle of good faith ought to be coordinated with the principles of justice and reasonableness. According to the author, a person in good faith would enjoy full legal protection. In the event of a person’s behaviour being evaluated as a bad faith, the applicable legal measures would become his responsibility, refusal to protect his violated rights or refusal to grant the protection provided for by laws in respect of persons acting in good faith. The author tries to predict what consequences might result from the formation of one or another direction in the court practice.

The author draws a conclusion that bad faith is deemed to be an act that fails to conform to the requirements applicable to diligence, caution, consideration and behaviour that is not in conformity with legal acts (violence, deceit, coercion, fraud), as well as omission, expressed in the failure of a person to fulfil his duty to clarify certain circumstances.

The second conclusion made by the author is related with active or passive behaviour of a person. The notion “should have known” is interpreted as a person’s duty in terms of active behaviour. A person’s omission expressed in a groundlessly unrealised possibility to know about the harmfulness of his acts in respect of other person is regarded by the author as failure to fulfil this duty, therefore attributable to bad faith.

